

Nr 7.

Ankom till Riksdagens kansli den 18 februari 1910, kl. 12 m.

Betänkande, i anledning af väckta motioner om skrifvelse till Kungl. Maj:t angående införande af lokalt veto med lika och direkt rösträtt beträffande detaljhandel med brännvin.

Genom två särskilda, inom Andra Kammaren väckta, till bevillningsutskottet hänvisade motioner har frågan om införande af lokalt veto med lika och direkt rösträtt beträffande detaljhandel med brännvin jämväl innevarande år bragts under Riksdagens pröfning.

Sålunda hafva herr vice talmannen *Staaß* jämte nitton andra af kammarens ledamöter i motion nr 105 anfört:

*Motion
II: 105.*

»Gällande författningar innehålla som bekant stadganden om kommunal vetorätt beträffande såväl detaljhandel med brännvin som utskänkning af vin och öl. Med begagnande af denna rätt hafva också en mängd landskommuner genomfört lokalt veto mot all rusdrycksförsäljning.

Det har emellertid visat sig, att dessa på den graderade kommunala röstskalan grundade stadganden icke äro tillräckliga för att trygga kommunens själfbestämningrätt, om man med kommunens vilja förstår den uppfattning, som gör sig gällande hos flertalet af dess myndiga medborgare. Det har varit mycket vanligt, att ett fåtal, som förfogadt öfver många röster, bestämt sakens utgång i strid med ett stort flertal smärre röstinnehafvare. Upprörande bevis för storfyrkarnes öfvermäktiga inflytande till rusdryckshandteringens förmån ha i stor mängd framdragits både i pressen och inom Riksdagen.

Visserligen genomfördes under förlidet år en reform af den kommunala rösträtten, genom hvilken rikedomens på den dittills gällande fyrskalan fotade öfvermakt icke obetydligt inskränktes. Men äfven denna nya ordning är enligt vår öfvertygelse långt ifrån att trygga de små röstinnehafvarnes rätt vid den sträfvan för rusdrycksförsäljningens motarbetande, för hvilken de vid striderna om det kommunala vetots tillämpning gjort sig till målsmän. Därjämte kvarstår alltjämt det missförhållandet, att flertalet kvinnor, som ju i stor utsträckning, framför allt som hustrur och mödrar, lida under följderna af männens dryckenskap, fortfarande äro berfvade möjligheten att göra sin stämma hörd vid rösturnan.

Det synes oss obehöfligt att närmare ingå på de ofta upprepade, tungt vägande skäl, som tala för att just i fråga om rusdrycksförsäljningens inskränkande eller afskaffande icke längre den graderade röstskalan utan personlighetsprincipen lägges till grund för den kommunala rösträtten. Oberoende af en reform i den kommunala rösträtten i allmänhet, bör vid behandlingen af denna särskilda angelägenhet i vårt land, liksom det skett flerstädes i utlandet, införas ett kommunalt veto, som grundar sig på allmän folkomröstning. Och bör härvid en röst tillkomma hvarje till myndig ålder kommen välfrejdad medlem af kommunen, man eller kvinna.

Det är nu mer än sexton år sedan förslag i sådant syfte första gången väcktes inom Riksdagen. Frågan har sedermera upprepade gånger förelagat till behandling utan att dock hittills hafva vunnit sin lösning. Emellertid har vid de tre senaste riksdagarna Andra kammaren, i trots af sammansatta bevillnings- och lagutskottets afstyrkande, bifallit reservationer i de framlagda motionernas syfte, år 1907 med 113 röster mot 69, år 1908 utan votering och i fjol med 145 röster mot 58.

Deuna utgång inom Andra kammaren såväl som det ständigt växande intresse, hvarmed det på folkomröstning grundade kommunala vetot omfattas ute i landet, synes i och för sig utvisa, att frågan är mogen. Men därtill kommer ytterligare, att förra årets erfarenhet om de lyckliga följderna af rusdrycksförsäljningens upphäfvande under den stora arbetskonflikten utan tvifvel i hög grad påverkat uppfattningen i vida kretsar både utom och inom Riksdagen. Det är därför med godt hopp om frågans slutliga lösning, som vi ånyo framlägga för Riksdagen samma förslag, som redan tre gånger i princip godkänts af Andra kammaren.

Af formella skäl måste de slutliga yrkandena rörande detaljhandeln med brännvin och försäljningen af vin och öl frambäras i skilda motioner. Här angifvas de hufvudsakliga bestämmelser, som vi anse böra gälla för den föreslagna folkomröstningen rörande detaljhandeln med brännvin:

I denna omröstning, som sker med slutna sedlar och som gäller endast förbud eller icke förbud mot ifrågavarande upplåtelse af försäljningsrättigheter, äger enhvar välfrejdad myndig man eller kvinna, som är medlem af kommunen, att deltaga.

Om $\frac{2}{3}$ af de i omröstningen deltagande rösta för förbud, träder detta i kraft på den tidpunkt, då förut beviljade rättigheter upphöra. För införande af detaljhandel med brännvin, där sådan handel förut icke funnits, skall likaledes erfordras $\frac{2}{3}$ majoritet.

Frågan kan åter väckas först efter tre år. Besvär må endast anföras, om beslutet förmenas icke ha tillkommit i laga ordning. Om det af denna anledning undanröjes, skall Konungens befallningshafvande förordna om anställande af ny omröstning.

Med stöd af hvad ofvan anförts, föreslå vi,

att Riksdagen ville i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla om framläggande för Riksdagen af förslag till bestämmelser i syfte att afgörandet inom kommun af väckt fråga om tillstånd till detaljhandel med brännvin måtte äga rum genom allmän omröstning med lika och direkt rösträtt i hufvudsaklig öfverensstämmelse med de af oss angifna grunder.»

Vidare hafva herr *Beckman* jämte sju andra af kammarens ledamöter i motion nr 114 yttrat:

»Kommunal vetorätt i fråga om såväl detaljhandel med brännvin som utskänkning af vin och öl finnes, som bekant, redan i vår lagstiftning. En mängd landskommuner ha med utöfvande af denna rätt lyckats att befria sig från all rusdrycksförsäljning.

Men gällande bestämmelser, grundade på den kommunala röstskalan, ha visat sig allt annat än tillfyllestgörande.

Med ständigt växande styrka framträder därför krafvet på ett effektivt kommunalt veto, grundadt på allmän folkomröstning med lika rösträtt för alla myndiga män och kvinnor, som äro medlemmar af kommunen.

Alltsedan 1893 ha förslag i sådant syfte upprepade gånger underkastats Riksdagens pröfning, men blifvit afslagna. Emellertid ha vid de tre senaste riksdagarna Andra kammaren förklarat sin anslutning till de då framburna motionerna, år 1907 efter votering med 113 röster mot 69, år 1908 utan votering, samt förra året med 145 röster mot 58. Frågan föll på Första kammarens motstånd.

Sammansatta bevillnings- och lagutskottet hänvisade vid fjolårets riksdag i sitt afstyrkande utlåtande på den demokratisering af den kommunala rösträtten, som införts genom den då slutgiltigt antagna lagstiftning, och förmenade, att man bör afvakta resultatet af densamma, innan

*Motion
II: 114.*

man ifrågasätter de åtgärder, som af motionärerna föreslagits. Men redan innan rösträttsreformen definitivt genomfördes, påpekades, att den kommunala rösträtten allt framgent skulle utöfvas enligt en graderad skala, som endast i mycket inskränkt mån låter personligheten komma till sin rätt. Och anhängarne af det på folkomröstning grundade kommunala vetot ha ständigt med styrka framhållit, att, »hvilka åsikter man än må hysa om fastställandet af personlighetsprincipen såsom grund för den kommunala rösträtten i allmänhet, måste man obetingadt erkänna dess berättigande, när det gäller afgörande af frågor om rusdrycksförsäljningens inskränkande eller afskaffande».

Så mycket mindre bör, synes det oss, någon tvekan råda om lämpligheten af att redan nu ånyo draga frågan under Riksdagens ompröfning, som det torde kunna förutsättas, att det gångna årets erfarenheter skapat en stark opinionsströmning till nykterhetssakens förmån. Den åskådningsundervisning rörande de obestriddigt lyckliga följderna af rusdryckernas bannlysning, som under den stora arbetskonflikten bereddes hela vårt land, har säkerligen i hög grad påverkat dem, som tidigare ställt sig afvaktande eller kanske afvisande i fråga om utsträckning af hittills gällande befo-genhet för kommun att fullständigt frigöra sig från all försäljning af rus-gifvande drycker.

Riksdagens nykterhetsgrupp, som numera räknar medlemmar äfven inom Första kammaren, har också ansett, att frågan bör föreläggas innevarande års Riksdag.

Vi tillåta oss därför att ännu en gång frambära samma förslag, som redan tre gånger vunnit Andra kammarens bifall.

Det synes oss icke af behovet påkalladt att här återgifva i dess helhet den utförliga motivering och redogörelse för förhållandena i vissa främmande länder, som förebringats i föregående motioner, ej heller den historik, som förekommit dels i dessa motioner, dels i flera utskottsbetänkanden. Vi inskränka oss här till en sammanfattning af de viktigaste principiella skäl, som blifvit anförda till stöd för de af oss framställda yrkanden.

Ett par erinringar torde dock här böra förutskickas:

Med »rusdryck» afses här naturligtvis likaväl öl och andra starkare maltdrycker som brännvin och därmed jämförliga drycker. Särskildt för landsbygden är nämligen ölet lika mycket som brännvinet en källa till dryckenskap och oordningar. Rusdryck som rusdryck — lagstiftningen bör opartiskt rikta sina restriktiva bestämmelser mot dem båda.

Af formella skäl måste yrkanden rörande ändringar i gällande förordning angående försäljning af brännvin och i förordningen angående för-

säljning af öl och vin frambäras i skilda motioner. Men den allmänna motiveringen kan i allt väsentligt göras gemensam för de ändringar, vi föreslå i lagstiftningen rörande båda de till sina verkningar så nära besläktade slagen af rusdrycker.

* * *

För vinnande af målet »effektivt kommunalt veto» fordras närmast, att icke mot kommunalrepresentationens uttalande genom högre myndighets ingripande försäljning af starka drycker tillåtes i större utsträckning, än kommunen anser önskvärdt. Åtskilliga förändringar i syfte att ur nu bestående lag aflägsna vissa af de bestämmelser, som i detta afseende åt Konungens befallningshafvande tillerkänna förmynderskap öfver kommunerna, äro härför behöfliga.

Det kräfvades emellertid långt mera ingripande åtgärder för att *kommunens* själfbestämningsrätt skall kunna ställa ett effektivt veto mot rusdrycksförsäljningen, framför allt om man med kommunens vilja förstår den uppfattning, som gör sig gällande hos flertalet af dess myndige medborgare. Med den fyrskala, som till ingången af detta år var rådande, inträffade det mycket ofta, att ett fåtal bestämde sakens utgång i strid med det långt öfvervägande flertalet. Såväl inom som utom Riksdagen ha år efter år framdragits talrika exempel på »storfyrkarnes» segrar till förmån för rusdrycksförbudet. Och om än, såsom redan blifvit erinradt, genom den nya kommunala röstskalans införande en icke oväsentlig inskränkning från och med innevarande år inträdt i de stora röstägandes öfvermakt, äro vi dock öfvertygade, att denna inskränkning icke är tillfyllestgörande för att i förevarande fall trygga de små rösträttsinnehafvarnes berättigade inflytande. Därjämte kvarstår oförändradt det missförhållandet, att flertalet kvinnor alltfört sakna möjlighet att vid en omröstning i dessa frågor deltaga i afgörandet. Och detta är, med hänsyn till frågans sedliga och för familjelifvet betydelsefulla innebörd, alldeles särskildt att beklaga.

Frågor, som beröra rusdrycksförsäljningens inskränkande eller afskaffande, äro nämligen icke blott ordnings-, hushållnings- och skattefrågor. De äro äfven, såsom redan antydts, sedlighetsfrågor, som djupt ingripa i de enskildas och familjens lif och just därför påkalla en röstgrund, genom hvilken personlighetsprincipen kommer mera till sin rätt. Försäljningen af rusgifvande drycker får således icke af lagstiftaren behandlas som ett medel att taga ut skattebidrag ur de breda lagren, ej heller från synpunkten af enskilda tillverkares och försäljares vinst, utan »fastmer som ett ondt, som bör begränsas och mot hvilket samhället bör taga i anspråk sina

medlemmars moraliska kraft. Och denna kraft väckes och sättes i verksamhet i samma mån som arbetet icke längre synes hopplöst, utan utsikt öppnas att kunna göra något till att slutligen bekämpa det onda».

Ofvan angifna uppfattning har vid upprepade tillfällen med styrka häfdats äfven inom Riksdagen, i dess Andra kammare. Där har också framhållits, att om man åtminstone i denna sak afstode från det kommunala förmögenhetsväldet och i stället införde en på allmän rösträtt grundad kommunal vetorätt, så skulle nykterhetsintresset få göra sig gällande mera omedelbart utan att behöfva bemäktiga sig ledningen vid vissa kommunala val, »där man borde mera taga hänsyn till en persons allmänna lämplighet än till hans ståndpunkt i en speciell, om än så viktig fråga».

Slutligen må ännu en gång påpekas, att både inom och utom Riksdagen åsikterna i hithörande frågor säkerligen på senare tid undergått en högst väsentlig förändring. Tanken på den allmänna rösträttens tillämpning på ett särskildt, noga begränsadt område af det kommunala lifvet lär numera knappast förefalla lika främmande för våra förhållanden, som fallet var för blott några år sedan. Vidare har ju samtidigt med krafven på såväl politisk som kommunal rösträttsreform det berättigade i kvinnans inflytande på det offentliga lifvet vunnit allt större erkännande. En af vetenskapen bestyrkt öfvertygelse om de starka dryckernas fullständiga umbärlighet och deras riksfördärfliga inflytande samt om striden mot deras herravälde som ett samhällets nödvärn har spridit sig till allt vidare kretsar. Man har också inom alla samhällsklasser vaknat till insikt om den oafvisliga nödvändigheten att bryta rusdryckssedens tyranni — framför allt då det gäller en liten nation som vår, hvilken behöfver spänna alla sina krafter för att häfda sin plats bland kulturens bärare och för att vinna ökad styrka inåt och utåt. Slutligen bestrider knappast någon, att det här ligger fara i dröjsmålet: med hvarje år, som går, skjuter rusdryckshandteringen och dess intressen allt djupare ekonomiska rötter, på samma gång som »alkoholismen» — rusdryckernas fördärfliga följder på olika områden — hotar att i stor utsträckning undergräfvat äfven kommande släktens fysiska, ekonomiska och sedliga utveckling.

* * *

I den mån nykterhetsintresset genom den af oss föreslagna folkomröstningen kan mera än vid en omröstning enligt den kommunala röstskalan göra sig gällande, måste detta anses som ett framsteg i utvecklingen. Man har ju i en mängd af våra landskommuner lyckats att redan

under nuvarande förhållanden genomföra s. k. lokalt veto mot försäljning af såväl brännvin som öl. Det har icke sports, att detta ledt till olägenheter, som göra beslutets upphäfvande önskligt, utan tvärtom säges åtgärden i de allra flesta fall haft uteslutande goda verkningar. Visserligen måste man erkänna, att i stadskommuner, från hvilka vi med ett par obetydliga undantag sakna erfarenhet, försök att kringgå förbudet lättare skola uppstå. Men mycket beror på det allvar, hvarmed lagen tillämpas. Äfven om särskildt under öfvergångstiden öfverträdelse skulle förekomma, så ger dock erfarenheten vid handen, att minskade tillfällen att komma åt spritdrycker, »blott restriktionen gifves tid att verka, minskar superiet». Och knappast lär väl särskildt i större stadssamhällen inträffa, att förbud införas, om icke en så stark opinion fordrar det, att redan häri ligger en viss trygghet för lagens efterlefnad.

Emellertid har man för att ytterligare försäkra sig om, att icke tillfälligheter skola spela in vid frågans afgörande eller beslut fattas, som kanske snart nog en ny omröstning skulle kullkasta, ansett, att en viss kvalificerad majoritet bör föreskrifvas. Och om denna majoritet bestämes till $\frac{2}{3}$, vill det synas oss, som om ett sådant stadgande skulle kunna i hög grad bidra att aflägsna de betänkligheter, som stundom yppats äfven bland principiella anhängare till den kommunala folkomröstningen. Ej heller får det förglömmas, att den kvalificerade majoriteten innebär ökad trygghet mot införande (eventuellt återinförande) af rusdrycksförsäljning.

Att äfven med sådan personlig omröstning ingen absolut visshet finnes för ernående i *alla* fall af beslut i sådan riktning, som nykterhetsvännerna önska, är en erinran, som man med visst fog framställt. Men det är ju just afsikten med det kommunala vetot, att det skall ge ett säkert uttryck åt folkmeningen. De, som väl få anses på detta område mest sakkunniga, de, som under lång tid ägnat sitt arbete åt lösningen af alkoholfrågan, äro dock för sin del öfvertygade, att frigörelse på denna punkt från fyrkskalan och införande af allmän omröstning skulle lända nykterhetssaken till stor båtnad.

* * *

När i stads- eller landtkommun fråga uppstått, att rättighet till detaljhandel med brännvin må meddelas, åligger det Konungens befallningshafvande, därest inom viss tid skriftlig ansökan inkommer, under tecknad af välfrejdade, till myndig ålder komna män och kvinnor, som äro medlemmar af kommunen och svenska medborgare, till ett antal, mot-

svarande minst en tjugonedel af kommunens mantalsskrifna folkmängd, att förordna om anställande i kommunen af omröstning rörande den sålunda väckta frågan.

I denna omröstning, som sker med slutna sedlar och som gäller endast förbud eller icke förbud mot ifrågavarande upplåtelse af försäljningsrättigheter, äger enhvar välfrejdda myndig man eller kvinna, som är medlem af kommunen, att deltaga.

Om $\frac{2}{3}$ af de i omröstningen deltagande rösta för förbud, träder detta i kraft på den tidpunkt, då förut beviljade rättigheter upphöra. För införande af detaljhandel med brännvin, där sådan handel förut icke funnits, skall likaledes erfordras $\frac{2}{3}$ majoritet.

Frågan kan åter väckas först efter tre år. Besvär må endast anföras, om beslutet förmenas icke ha tillkommit i laga ordning. Om det af denna anledning undanröjes, skall Konungens befallningshafvande förordna om anställande af ny omröstning.

Med stöd af hvad ofvan anförts, föreslå vi,

att Riksdagen ville i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla om framläggande för Riksdagen af förslag till bestämmelser i syfte att afgörandet inom kommun af väckt fråga om tillstånd till detaljhandel med brännvin måtte äga rum genom allmän omröstning med lika och direkt rösträtt i hufvudsaklig öfverensstämmelse med de af oss angifna grunder.»

Historik.

Såsom motionärerna framhållit, har förevarande fråga redan ett flertal gånger förelegat till Riksdagens pröfning; och vill utskottet till fullständigande af hvad motionärerna anført härom ytterligare meddela följande.

1893 års
riksdag.

Vid 1893 års riksdag hade väckts motion därom, att inga då befintliga eller ifrågasatta nya spirituosa försäljningsställen inom en kommun finge efter viss tid utöfva sin verksamhet förr, än genom omröstning per capita blifvit bestämdt, huruvida inom kommunen spirituosa försäljning skulle få äga rum eller icke; och skulle, enligt det framställda förslaget, rättighet att i dylik omröstning deltaga tillkomma samtliga till 21 års ålder komna, välfrejdade män och kvinnor ej mindre inom de kommuner, hvarest fråga uppstått om inrättande af nya eller bibehållande af redan befintliga försäljningsställen, utan äfven inom angränsande kommuner och de kommuner, som voro belägna på visst afstånd, af t. ex. mindre än en mil.

Med anledning af sistberörda motion återopade bevillningsutskottet (betänkandekandet nr 9) §§ 6, 7, 8, 10 och 13 i då gällande brännvinsförsäljningsförordning; och yttrade utskottet vidare:

»Bestämmandet af huruvida brännvinsförsäljningsrättighet må i en kommun utöfvas är sålunda enligt nu gällande stadganden i allmänhet öfverlämnadt till kommunens representation jämte vederbörande myndighet.

Enligt utskottets förmenande kan det med skäl sättas i fråga, om ej i nu berörda angelägenhet större inflytande borde inom kommunen tillerkännas flertalets åsikt. Den af motionären i detta syfte föreslagna anordningen synes emellertid utskottet icke kunna förordas, enär densamma uppenbarligen skulle innebära en alltför stor afvikelse från nu gällande grundsatser för kommunala ärendens afgörande.»

På grund af hvad sålunda anförts, hemställde utskottet, att motionen icke måtte till någon Riksdagens åtgärd föranleda; och blef denna utskottets hemställan af båda kamrarna utan omröstning bifallen.

I en vid 1894 års riksdag i frågan väckt motion föreslogs aflåtande till Kungl. Maj:t af en skrivelse med begäran om förslag till ändring i då gällande förordning om försäljning af brännvin m. m., enligt följande grunder:

1894 års
riksdag.

1:o. När i stads- eller landtkommun fråga uppstår, att rättighet till annan minuthandel med eller utskänkning af brännvin än sådan, som i stad äger rum på grund af burskap eller särskildt privilegium och på landet kan tillkomma innehafvare af gästgifveri, skall inom kommunen meddelas, åligger det Konungens befallningshafvande, därest inom viss tid skriftlig ansökan därom inkommer, undertecknad af välfrejdade, till myndig ålder komna medborgare af kommunen, som äro svenska medborgare till ett antal motsvarande minst en tjugonedel af kommunens mantalsskrifna folkmängd, att förordna om anställande i kommunen af omröstning rörande den sålunda väckta frågan.

2:o. I denna omröstning äga alla de kommunalmedlemmar att deltaga, som uppnått myndig ålder, äga god frejd och äro svenska medborgare.

3:o. Omröstningen, som sker med slutna sedlar, gäller endast förbud eller icke förbud mot ifrågasatt upplåtande af försäljningsrättigheter.

4:o. Om förbudsförslaget af mer än hälften af de i omröstningen deltagande antages, träder det i kraft från den tidpunkt, då förut beviljade rättigheter upphöra, och må ny fråga om upplåtande af rättigheter ej väckas förrän efter tre år. Om förslaget af flertalet röstande ogillas, har det förfallit, och kan ny fråga om förbudsomröstning likaledes ej väckas förrän efter tre år.

5:o. Besvär öfver det genom omröstningen fattade beslutet må ej anföras på annan grund, än att det förmenas icke hafva tillkommit i laglig ordning; och skall Konungens befallningshafvande, därest beslutet

af sådan anledning undanröjes, förordna om anställande af ny omröstning.»

Denna motion behandlades af sammansatt bevillnings- och lagutskott, hvilket, efter en utredning om verkningarna inom olika länder af lagstiftningsåtgärder i den föreslagna riktningen, i sitt betänkande (nr 6) yttrade:

»Af den ofvan lämnade, kortfattade redogörelsen för hithörande förhållanden i några länder, särskildt i de af motionären åberopade Nordamerikas förenta stater och England med dess kolonier samt vårt eget land, framgår enligt utskottets åsikt, att det lokala optionssystemet icke är mindre fullständigt tilläpadt i vårt land än uti öfriga anförda länder. De kommunala myndigheterna hafva i Sverige med större framgång än uti de flesta länder inskränkt brännvinsförsäljningen och uti de flesta kommuner för landsbygden till och med infört absolut förbud. Att stadskommunerna hos oss icke ansett sig med framgång kunna genomföra ett dylikt förbud, torde ej väcka förvåning hos den, som sett, att att så godt som öfverallt i andra länder, där försök i städerna i den riktningen gjorts, dessa utfallit mindre gynnsamt och måst öfvergifvas. Fördelen att måhända något kunna inskränka förbrukningens totala belopp har uppvägs af den demoralisation och de andra olägenheter, som förbudets kringgående så godt som allestädes medfört. Emellertid äro äfven stadskommunerna i vårt land i sin fulla rätt att genom lokal option införa förbud för minuthandel med eller utskänkning af brännvin, om blott stadsfullmäktige eller allmän rådstuga och magistraten äro ense om fördelen däraf.

Utskottet har icke uti de af motionärerna anförda utländska förhållandena kunnat finna något exempel på, att den lokala optionen varit uppdragen åt en vidsträcktare krets röstberättigade än den, som utgjorts af de i allmänhet i kommunala angelägenheter röstberättigade, men väl har det visat sig på flera ställen fördelaktigt att lägga afgörandet i händerna på ett mindre antal personer, som representera ett större område, i ändamål att minska deras inflytande, hvilkas intressen mer eller mindre vore förbundna med spirituosaförsäljningen. I likhet med förliden Riksdags bevillningsutskott medgifver utskottet visserligen, att önskvärdt vore, det ett större inflytande än nu är fallet tillerkändes flertalets åsikt, men anser, att den af motionärerna föreslagna anordningen skulle alltför mycket afvika från de nu i kommunala angelägenheter rådande röst-rättsförhållandena. Med brännvinsförsäljningen äro förbundna så stora intressen, och sättet för dess tillämpning är af så ingripande betydelse för kommunernas lugna och lifskraftiga utveckling, att något talande

skäl näppeligen torde kunna anföras, hvarför icke hithörande frågor borde afgöras på enahanda sätt och af samma korparationer som kommunens öfriga angelägenheter. Nykterhetsfrågorna hafva såväl i vårt land som i andra länder visat sig äga förmågan att sätta sinnena i sådan rörelse, att snarare mer än mindre betänksamhet och mogenhet i uppfattningen erfordras för deras lugna pröfvande än vid andra af de oftare förekommande kommunala frågorna.

Såväl licenssystemet som än mer en på den lokala optionen grundad ren förbudslagstiftning innebär enligt utskottets uppfattning ett sådant ingripande i den enskilde individens handlingsfrihet och lefnadsförhållanden, att hvarje fortskridande på dessa vägar bör ske endast i mån som det allmänna rättsmedvetandet uppbär och gillar de föreslagna åtgärderna. Ett förhastadt steg i nämnda riktning — låt vara framkalladt af aldrig så välmenande och entusiastiska sträfvanden — framkallar lätt motsatsen af den verkan, som åsyftas.»

Utskottet hemställde, att motionen icke måtte till någon Riksdagens åtgärd föranleda, och denna hemställan bifölls af Riksdagen, af Första kammaren utan föregående diskussion och utan votering samt af Andra kammaren, efter diskussion, med 141 röster mot 74, hvilka afgåfvos för bifall till motionen.

En motion med samma förslag som det i sist omnämnda motion framställda förekom jämväl vid 1896 års riksdag.

1896 års
riksdag.

I sitt i anledning af motionen afgifna betänkande (nr 1) förklarade sig bevillningsutskottet icke anse förslaget innefatta bättre bestämmelser än dem, som redan vore gällande i fråga om sättet för bestämmande af rättigheter till minuthandel med och utskänkning af brännvin; och yttrade utskottet vidare:

»Redan enligt nu gällande förordning har i de flesta landtkommuner fullständigt förbud blifvit infördt, och möjlighet att få sådant förbud till stånd finnes äfven för städerna. Det torde nämligen icke lida något tvifvel, att stadsfullmäktige eller allmän rådstuga och magistraten skulle afstyrka beviljandet af försäljningsrätt irom staden, om en mera allmän önskan i sådan riktning skulle göra sig gällande inom samhället. Att i denna fråga gifva de röstberättigade lika rösträtt, eller, såsom i motionen föreslagits, utsträcka rösträtten än ytterligare genom att lägga afgörandet i händerna på en så vidsträckt krets röstberättigade som kommunens alla till myndig ålder komna medlemmar, män och kvinnor, hvilka äga god frejd och äro svenska medborgare, finner utskottet innebära en alltför stor afvikelse från nu gällande grundsatser för kommunala ärendens afgörande; hvarförutom, såsom 1894 års sammansatta be-

villnings- och lagutskott i sitt ofvan omförmälda betänkande jämväl framhållit, med brännvinsförsäljningen äro förbundna så stora intressen, och sättet för dess tillämpning är af så ingripande betydelse för kommunernas lugna och lifskraftiga utveckling, att skäl icke förefiunes att afgöra hithörande frågor på annat sätt än öfriga kommunala angelägenheter.»

Utskottet hemställde förty, att motionen icke måtte af Riksdagen bifallas, och Riksdagen fattade sitt beslut i enlighet med denna utskottets hemställan. Sagda beslut fattades af Första kammaren utan föregången diskussion och utan votering samt af Andra kammaren, efter diskussion, med 121 röster mot 58, hvilka afgifvos för bifall till motionen.

1902 års
riksdag.

I en vid 1902 års riksdag väckt motion framställdes samma yrkande som i den ofvan omförmälda motionen af år 1894.

I sitt öfver motionen afgifna betänkande (nr 18) framhöll bevillningsutskottet, bland annat, att enligt då gällande brännvinsförsäljningsföreskrifning den kommunala representationen i landskommun och i stadskommun, om den vore enig med magistraten, kunde förhindra minuthandel med och utskänkning af brännvin.

Bevillningsutskottet hemställde om afslag å motionen, emot hvilken hemställan någon reservation icke afgafs inom utskottet. Utskottets hemställan blef utan votering bifallen af såväl Första som Andra kammaren.

1907 års
riksdag.

Vid 1907 års riksdag framställdes i fyra inom Andra kammaren väckta motioner yrkande om införande af kommunalt veto med allmän folkomröstning i hufvudsaklig öfverensstämmelse med de grunder, som i den vid 1894 års riksdag afgifna motionen angifvits, beträffande försäljningen såväl af brännvin som af vin och öl. En motionär hade dock föreslagit, att, för att beslut i dylik fråga skulle hafva bindande kraft, en majoritet af minst $\frac{2}{3}$ af de afgifna rösterna skulle erfordras, äfvensom att ett sådant beslut ej skulle kunna ändras förrän efter 5 års förlopp.

Dessa motioner behandlades af sammansatt bevillnings- och lagutskott, som i sitt öfver motionerna afgifna betänkande (nr 1) erinrade, bland annat, att, enligt hvad för utskottet tillgängliga upplysningar gafvo vid handen, ingenstädes, där förbud med försäljning af rusdrycker införts, förbudet medfört åsyftad verkan, äfvensom att det icke syntes lämpligt att på i motionerna föreslaget sätt införa speciella rösträttsgrunder för afgörandet af särskilda kommunala angelägenheter, samt vidare anförde:

»Då förslag till vidtgående reformer med afseende å den kommunala rösträtten i dess helhet nu föreligga till Riksdagens pröfning, synes ock den af motionärerna ifrågasatta anordning desto mindre af behovet påkallad, som, därest en reform af hela den kommunala rösträtten i sålunda föreslagen omfattning varder genomförd, flertalets åsikt skulle på behörigt sätt kunna göra sig gällande i den förevarande frågan. —

Med erinran, att gällande författningar redan innehålla stadganden om kommunal vetorätt beträffande såväl detaljhandel med brännvin som utskänkning af vin och öl, vill utskottet slutligen fästa uppmärksamhet därå, att den nu ifrågasatta folkomröstningen ingalunda innebär absolut visshet för ernående i alla fall af beslut i sådan riktning, som motionerna uppenbarligen åsyfta. Det kan nämligen ganska väl tänkas, att till följd af verksam agitation bland de många röstberättigade flertalet uttalar sig för en försäljningsrätt, som icke skulle blifvit beviljad, därest frågan fått behandlas i nu lagstadgad ordning.»

Utskottet hemställde, att motionerna icke måtte till någon Riksdagens åtgärd föranleda, emot hvilken hemställan fem ledamöter från Andra kammaren reserverade sig under yrkande om bifall till motionerna.

Utskottets hemställan bifölls af Första kammaren utan föregående diskussion och utan votering, hvaremot Andra kammaren, efter diskussion, med 113 röster mot 69 biföll den vid betänkandet fogade reservationen.

Vidare bragtes frågan jämväl under 1908 års Riksdags pröfning likaledes genom fyra motioner i Andra kammaren, i hvilka yrkades aflåtande af skrifvelse till Kungl. Maj:t med begäran om framläggaade för Riksdagen af förslag till bestämmelser om införande af kommunalt veto med allmän omröstning med lika och direkt rösträtt i hufvudsaklig öfverensstämmelse med de vid 1894 års riksdag angifna grunder, med den förändring likväl, att $\frac{2}{3}$ majoritet skulle erfordras såväl för förbudets införande som för dess upphäfvande.

1908 års
riksdag.

Sammansatta bevillnings- och lagutskottet anförde i sitt öfver motionerna afgifna betänkande (nr 1), sedan utskottet med officiella siffror påvisat såväl nedgången i förbrukningen af spirituösa drycker inom landet som ock den starka minskningen af antalet begagnade ständiga försäljningsrättigheter, bland annat, följande:

»Det lär ock svårligen kunna bestridas och har äfven af nykterhetsifrare medgifvits, att redan nu gällande lagstadganden äro till fyllest för åvägabringandet af kommunalt rusdrycksförbud, därest ett sådant förbud uppbares af en mera allmän folkmening. Härom vittnar därjämte den

omständigheten, att försäljningsrättigheter, tillkomna under medverkan af de kommunala myndigheterna, i stora delar af landet ej förekomma å landsbygden. Enligt officiella uppgifter för försäljningsåret 1905—1906 finnes ingen enda ständig försäljningsrättighet å landsbygden i fyra län, nämligen i Uppsala, Södermanlands, Västernorrlands och Jämtlands län. I hvartera af sju län finnes blott en dylik rättighet å landsbygden, och äro fem af dessa rättigheter privilegierade, nämligen de i Blekinge, Värmlands, Örebro, Västerbottens och Norrbottens län. I ytterligare tre län bestå på landsbygden endast privilegierade rättigheter (fyra i hvarje län). — Dessa privilegierade rättigheter komma, i den mån de icke redan upphört, att inom icke aflägsen tid upphöra. — I tolf län finnes sålunda å landsbygden icke någon enda ständig försäljningsrättighet, till hvars upprättande vederbörande kommunala myndigheter medverkat. Det är under sådana förhållanden icke befogadt att, såsom i motionerna skett, tala om »storfyrcarnes öfvermåktiga inflytande till rusdryckshandteringens förmån». Fastmer anser utskottet det vara ådagalagdt, att, därest inom en kommun ett allmänt kraf på lokalt rusdrycksförbud förefinnes, detta redan med nuvarande kommunala rösträttsbestämmelser kan förverkligas.

Utskottet vill för öfrigt i detta sammanhang erinra om den vidtgående kommunala rösträttsreform, som under viss förutsättning antagits af 1907 års Riksdag och som med all säkerhet torde komma att i afsevärd mån öfverflytta bestämmanderätten i kommunala angelägenheter på de mindre fyrktalens innehafvare. Den af motionärerna ifrågasatta anordning torde därför så mycket mindre vara påkallad af något verkligt behof, som, efter allt att döma, berörda reform inom jämförelsevis kort tid kan antagas vinna tillämpning.

Utskottet har redan framhållit, att konsumtionen af alkoholhaltiga drycker i vårt land betydligt aftagit. Att nykterhetsrörelsen därtill medverkat, är obestriddigt, liksom ock att lämpliga lagbestämmelser främjat detta goda förhållande, men hufvudsakligen är det nog allmänbildningens väsentliga höjande och det alltjämt fortskridande folkupplysningsarbetet, som mest verkat härtill. Utskottet håller ock bestämdt före, att ett försök att genom skärpta lagbestämmelser, hvilka icke uppbäras af en mera allmän folkmening, söka åstadkomma afhållsamhet lätt kan medföra, att de resultat, som i berörda afseende nu vunnits, äfventyras. Så länge den ojämförligt större delen af vårt folk icke ser något brottsligt i ett måttligt njutande af alkoholhaltiga drycker, skola alltför stränga restriktiva lagbestämmelser uppfattas såsom ett otillbörligt intrång i den personliga friheten. Dylika restriktioner medföra då ej åsyftadt gagn, men väl allvarliga olägenheter. Enligt utskottets mening kan det med allt skäl

ifrågasättas, om genom de af motionärerna föreslagna åtgärder åstundadt resultat skulle stå att vinna. Utskottet delar för öfrigt den af 1907 års utskott uttalade mening, att det icke är lämpligt att, som motionärerna föreslå, införa speciella rösträttsgrunder för afgörandet af särskilda kommunala angelägenheter.»

Utskottet hemställde förty om afslag å motionerna. Häremot reserverade sig samtliga ledamöter från Andra kammaren under yrkande om bifall till motionärernas framställning.

Utskottets hemställan bifölls af Första kammaren utan votering, hvaremot Andra kammaren, likaledes utan votering, biföll den vid betänkandet fogade reservationen.

Slutligen förekom denna fråga till behandling vid 1909 års riksdag på grund af särskilda i Andra kammaren väckta motioner. I dessa motioner yrkades aflåtande af skrifvelse till Kungl. Maj:t angående införande af på allmän folkomröstning grundadt kommunalt veto i fråga om försäljning af brännvin.

1909 års
riksdag.

Sammansatta bevillnings- och lagutskottet hänvisade i sitt betänkande (nr 6) till hvad 1908 års utskott yttrat i ännu och framhöll ytterligare, hurusom enligt den officiella statistiken antalet ständiga försäljningsrättigheter fortfarande att nedgå; i synnerhet hade minskningen varit stor å landsbygden, där endast 105 dylika rättigheter kvarstode, däraf 65 privilegierade, hvilka senare, som bekant, kunne att inom kort tid upphöra. Således hade med tillämpning af gällande lagbestämmelser en afsevärd begränsning af försäljningsrättigheternas antal ernåtts.

Utskottet ville därjämte erinra om, att 1909 års Riksdag i samband med antagandet af förändrade bestämmelser för utöfvandet af den politiska rösträtten definitivt godkändt den redan år 1907 framlagda, vidtgående kommunala rösträttsreformen. Efter dennas genomförande komme de små röstetalens innehafvare att vinna ett betydligt ökad inflytande inom kommunen, och det syntes vara allt skäl att afvakta, hvilken verkan detta kunde medföra på afgörandet af de kommunala ärenden, som i motionerna afsåges, innan man med hänsyn till dessa införde den allmänna folkomröstningens grundsats, mot hvilken stora principiella betänkligheter måste resa sig.

Skulle emellertid äfven efter den kommunala rösträttsreformens genomförande krafvet på en förändrad ordning för afgörandet af förevarande frågor kvarstå, ansåge utskottet ett afgörande böra träffas först, sedan en allsidig och verkligt vägledande utredning förebragts såväl om verkningarna i nykterhetens intresse af de bestämmelser, hvilka i förevarande syfte kunde varda föreslagna, som ock rörande de följder i eko-

nomiskt afseende, som ett mycket hastigt utsträckande af det lokala rusdrycksförbudet till ett större antal kommuner komme att medföra.

Att fråntaga de kommunala myndigheter, hvilka bära ansvaret för den ekonomiska förvaltningen, beslutanderätten i ofvan berörda frågor samt hänskjuta desammas afgörande till allmän folkomröstning, måste under nuvarande förhållanden vara i ekonomiskt afseende mycket betänkligt. Och det syntes utskottet tvifvelaktigt, huruvida en sådan ordning skulle vara af bestående gagn i nykterhetsafseende. Den allmänna folkomröstningen vore ett mycket oberäkneligt maktmedel och torde ofta utfälla till förmån för den mening, från hvars sida den häftigaste agitationen förts. Den sakliga och insiktsfulla pröfning, som alltid borde föregå en frågas afgörande, komme sålunda i regel att saknas, i synnerhet som den känsla af ansvar, hvarunder de kommunala myndigheterna handla, ej torde så starkt förninmas hos de i en dylik folkomröstning deltagande.

Därtill komme, att något medel att vinna ändring i ett beslut, framgånget ur en sådan allmän omröstning, icke skulle stå till buds, hvilka dess konsekvenser än månne blifva.

Erfarenheten såväl från vårt eget som från andra länder gifve vid handen, att restriktiva lagbestämmelser, som icke uppbyres af en mera allmän folkmening, lätt uppfattades som ett otillbörligt intrång i den personliga friheten och då ej medförde åsyftadt gagn. En viss varsamhet borde därför vid lagstiftning å hithörande område göra sig gällande, för att icke redan vunna resultat skulle äfventyras. En så genomgripande förändring i bestämmelserna angående försäljning af brännvin, vin och öl, som i motionerna föreslagits, syntes därför, såsom ofvan sagts, redan ur nykterhetssynpunkt näppeligen vara att förorda.

Utskottet hemställde förty, att motionerna icke måtte till någon Riksdagens åtgärd föranleda. Häremot reserverade sig sex af Andra kammarens ledamöter, hvilka påyrkade en skrifvelse i enlighet med motionerna.

Första kammaren godkände utan votering utskottets hemställan, hvaremot Andra kammaren med 145 röster mot 58 biföll reservationen.

*Utskottets
yttrande.*

Såsom af den här ofvan lämnade redogörelsen framgår, har den föreliggande frågan vid upprepade tillfällen varit föremål för Riksdagens pröfning och hafva därvid ungefär enahanda skäl anförts för eller emot de väckta förslagen. Bevillningsutskottet, som icke kunnat finna annat än att förut åberopade skäl mot bifall till ifrågavarande förslag fortfarande äga giltighet, har emellertid icke heller vid detta tillfälle velat underlåta att framhålla, hurusom med den nyligen genomförda kommunala rösträttsreformen inne-

hafvarna af de mindre fyrktalen hädanefter vid de kommunala angelägenheternas afgörande komma att vinna större inflytande än tillföre och sålunda, i den mån de dela motionärernas uppfattning, blifva i tillfälle att mera än hittills göra sin mening gällande. Det vill under sådana förhållanden synas lämpligt att åtminstone afvakta någon tids erfarenhet, innan man vidtager åtgärder, hvilkas följder icke till fullo kunna öfverskådas och mot hvilka betänkligheter af principiell art kunna resas. För öfrigt torde äfven andra utvägar kunna tänkas för främjande af ett kraftigt nykterhetsarbete. Utskottet syftar härmed i främsta rummet på ett fortsatt målmedvetet folkupplysningsarbete i nykterhetens tjänst, ett arbete som redan i åtskilliga afseenden burit goda frukter.

Hvad härefter angår den viktiga ekonomiska sidan af saken, har utskottet redan tillföre i sammanhang med behandlingen af de vid innevarande års riksdag väckta, från föregående år upprepade s. k. förbudsmotionerna varit i tillfälle att erinra om Riksdagens tidigare uttalande angående behöfligheten af en allsidig utredning af de ekonomiska förhållandena såsom en nödvändig förutsättning för mera ingående åtgärder på nykterhetslagstiftningens område. Sedan utskottet justerat sitt betänkande i anledning af sistnämnda motioner, har emellertid frågan kommit i ett i viss mån förändradt läge. Inom såväl Första som Andra kammaren hafva nämligen sedan dess väckts motioner, afseende en fullständig och uttömmande utredning af nykterhetsfrågan i hela dess vidd eller efter ordalydelsen en skrifvelse till Kungl. Maj:t med begäran om utredning rörande de lämpligaste medlen att motarbeta alkoholmissbruket i vårt land, därvid utredningen särskildt borde omfatta dels totalförbudets innebörd och antagliga konsekvenser i olika hänseenden och dels innebörden och de antagliga konsekvenserna af redan framställda eller andra förslag till genomgripande reformering af bestämmelserna rörande alkoholhaltiga dryckers utskänkning och utminuterung.

Med den stora betydelse, nykterhetsfrågan numera kommit att intaga i vårt land och då till följd häraf städse en mångfald olikartade förslag till lagstiftningsåtgärder på ifrågavarande område framkomma, torde man böra utgå därifrån, att hithörande spörsmål i hela deras vidd och i ett sammanhang blifva föremål för utredning. Härvid bör allt hvad till saken hörer vinna beaktande och följaktligen såväl nu föreliggande som andra tidigare framställda förslag komma under ompröfning.

Under åberopande af hvad sålunda blifvit anfördt, hemställer bevillningsutskottet,

att förevarande motioner nr 105 och 114 om skrivelse till Kungl. Maj:t angående införande af lokalt veto med lika och direkt rösträtt beträffande detaljhandel med brännvin icke måtte af Riksdagen bifallas.

Stockholm den 17 februari 1910.

På bevillningsutskottets vägnar:

K. G. KARLSSON.

Reservationer:

af herrar *A. E. Håkanson* och *Åkerberg* mot vissa delar af motiveringen;

af herrar *K. G. Karlsson*, *J. Bromée* i Billsta, *O. A. Ericsson* i Ofvanmyra, *Branting*, *Kvarnzelius*, *Röing* och *Olofsson*, hvilka anført:

»I den reservation, som åtföljde sammansatta bevillnings- och lagutskottets betänkande nr 6 vid 1909 års riksdag och som af Andra kammaren med 145 röster mot 58 godkändes, bemötte reservanterna de skäl, som nu af bevillningsutskottet dels åberopats, dels särskildt framhållits. Bland hufvudskälen för sitt afstyrkande hade utskottet då som nu hänvisat till att man borde afvakta någon tids erfarenhet af den kommunala rösträttsreformen, hvilken detta år trädt i kraft. 'Härvid må erinras', skrefvo då reservanterna, 'att enligt denna rösträttsreform den kommunala rösträtten skall utöfvas enligt en graderad skala, som endast i mycket inskränkt mån låter personligheten komma till sin rätt; och hvilka åsikter man än må hysa om fastställandet af personlighetsprincipen såsom grund för den kommunala rösträtten i allmänhet, synes det oss, att man måste obetingadt erkänna dess berättigande, när det gäller afgörandet af frågor om rusdrycksförsäljningens inskränkande eller afskaffande. Sådana frågor äro nämligen icke att betrakta såsom endast ordnings-, hushållnings- eller skattefrågor, utan tillika såsom sedlighetsfrågor af djupt ingripande betydelse i de enskildes och familjernas lif'.

Vi instämma för vår del tillfullo i detta uttalande. Och hvad beträffar att utskottet pekar på 'ett fortsatt målmedvetet folkupplysningsarbete i nykterhetens tjänst', så vilja vi härtill blott anmärka, att ett sådant arbete, hur nödvändigt och nyttigt det än är, omöjligen kan anses göra en lagstiftning af det slag, hvarom här är fråga, obehöflig.

Utskottet har i år hänvisat på de framkomna förslagen om en fullständig och uttömmande utredning af nykterhetsfrågan i hela dess vidd. Utan att vilja underkänna det tillmötesgående mot krafvet på skärpt lagstiftning i fråga om rusdryckshandteringen, som från en del håll anses ligga i att man ställer sig välvillig till en utredning af vidare omfattning än den redan igångsatta, måste vi emellertid med bestämdhet framhålla,

att frågan om det lokala vetot under inga förhållanden bör sammanslås med en sådan större utredning. Då en allsidig utredning af alkoholspörsmålet otvifvelaktigt torde komma att kräfva lång tid, skulle en sådan åtgärd fördröja afgörandet af denna fråga, för hvars snara lösning folkmeningen mycket kraftigt och enigt uttalat sig, och åberopa vi till stöd härför i likhet med ofvan åberopade reservanter dels den i utskottsberäkandet intagna historiken öfver frågans föregående riksdagsbehandling och dels de instämmanden i Andra kammarens beslut om lokalt veto, som år 1908 gjorts af ett stort flertal kommunalstämmor. 1,044 af 1,342 kommunalstämmor uttalade nämligen sådant instämmande, 28 dock med reservation. Endast 55 uttalade sig mot reformen och 243 vägrade att uttala sig. Af 44 tillfrågade städer afböjde 39 att yttra sig, 4 uttalade sig till förmån för lokalt veto och 1 för rusdrycksförbud.

Den allmänna tillfredsställelse, hvarmed det i fjol under den stora arbetskonflikten rådande tillfälliga rusdrycksförbudet mottogs, utgör ett ytterligare vittnesbörd om denna folkmenings utbredning och styrka.

På grund af hvad sålunda anförts och då det är vår bestämda mening, att Andra kammaren icke bör i denna sak vika från den ståndpunkt, den under senaste riksdagar med stort flertal intagit, få vi hemställa,

att Riksdagen, med anledning af förevarande motioner nr 105 och 114, ville hos Kungl. Maj:t anhålla om framläggande för Riksdagen af förslag till bestämmelser, i syfte att afgörandet inom kommun af väckt fråga om tillstånd till detaljhandel med brännvin måtte äga rum genom allmän omröstning med lika och direkt rösträtt i hufvudsaklig öfverensstämmelse med i motionerna angifna grunder»;

samt af herrar *Vennersten* och *Jeansson* i Kalmar.

Herr *Cavalli* har begärt få antecknadt, att han icke deltagit i detta ärendes behandling inom utskottet.